

FEMAĎÁČEK '94

3

Neděle 12. 9.

Omlouváme se našim čtenářům za pozdní vydání tohoto čísla, ale z technických důvodů nebylo možno je vydat včas. Děkujeme za pochopení.
Redakce

*Bez zdravé rodiny není zdravého národa, bez
národa nejsme nikdo ničím.* (T. G. M.)

V sobotu po obědě

Po čtyřech shlédnutých představeních se utvrzuji v tom, že jsem asi dědkovsky konzervativní: nejraději mám klasická provedení klasických pohádek. Jsem velice zvědav, k jakému závěru dojdeme srovnáním hodnocení jednotlivých kusů odborníky v seminářích s názory lektorů vedoucích dětské pracovní skupiny. Myslím totiž, že se potvrdí nenáročnost dětského diváka na výpravu a hereckou profesionalitu. Vůči lidskosti, kterou dospělí chápou jako neuměteltví a chyby a nechají se jí rozptylovat, jsou děti nepředpojaté, a to jim umožňuje lépe než nám vnímat smysl dění na jevišti. Zvláště když nejsou zahlceny přemírou vjemů.

Když jsem se přiměl nezápat na výkony herců kriticky a nedat se rušit hodnotícím postupem k viděnému, představte si, že jsem najednou nesledoval třetí položku v programu FEMADu. Viděl jsem příběh, ve kterém hodná, pracovitá a hezká, i když ušmudlaná (ale ona za to nemohla, víte) Popelka přece jen udělala štěstí a ty dvě její zlé nevlastní sestry, které jí nic dobrého nepřály, nakonec ostrouhaly, a bylo to tak dobře, že moje oko nezůstalo suché. (Anebo to bylo od smíchu nad tím, že ten mladý kníže byl takový přek, že si musel nosit stoličku?) A pak jsem v sokolovně viděl, považte, samotného Krakonoše a Kubu s Hančí, co se měli rádi, a s těmi to nakonec taky všechno dobře dopadlo. I jinak, byl to koncert, a tak mi ani nevadilo, že mě během té podívané někdo trochu pošlapal. (Určitě neměl důvod koukat jinak než dopředu.)

A tak všem doporučuji: zkuste koukat jako děti, držte palce zakleté princezně a věřte, že když nepustíte, všechno zase dobře dopadne...

- Petr Hubáček -

TEMATICKÉ OKRUHY DISKUSÍ K INSCENACÍM

Skupina A: lektori - Jarmila Černíková-Drobná
- MUDr. Václav Morava

"Přesnost je výsadou králů!" - a naše lektorka se toho drží. A to ne pouze co se týká času, ale i přesně vyměřené, zacílené a důsledné práce ve skupině.

Po expresním vzájemném seznamování, které přeruší pouze přívál opozdílů, zkušeností dramaturga a divadelního vědce vede seminaristy současně k poznávání života i divadelního řemesla. Než si cokoli řekneme o shlednutých představeních, následuje malá nadílka a zasvěcení do odborné terminologie divadla.

Nejdůležitější a nejzajímavější na divadle je ČLOVĚK a jeho osud. Divadlo je jedinečným druhem umění, kde DIVÁK je přímým svědkem toho, co se na jevišti odehrává. To přesněji znamená v čase a prostoru.

ČAS

Na divadle je možné za 2 hodiny prožít a ukázat celý život člověka. Je možné se vrátit do minulosti, pak zpět do současnosti, od ní se pak odpoutat do budoucna, nebo třeba ukázat a prožít sen člověka.

PROSTOR

Divadlo nebylo a není jenom kukátkové jeviště:

- v expresní zkratce přelétáváme od proměny **antického** divadelního prostoru přes japonské divadlo, arénu a cirkus až k uměle vytvořenému prostoru barokního divadla, ke **kukátkovému** jevišti.
- přes světlo a umělou iluzi se na chvíli zastavíme u **naturalismu**. Jak neskutečně působí v uměle vytvořeném prostoru živý strom, přenesený tam z přírody!
- přečíst hru znamená podrobit ji dramaturgickému rozboru a zjistit, o čem *ta hra je*. Základními orientačními body jsou **dějová fakta**.
- abychom se mohli bavit stejným jazykem, vyjasníme si pojmy **iluzivní** a **antiiluzivní divadlo**. Iluzivní divadlo vyžaduje od herce *prožívání* (Stanislavskij). Antiiluzivní předvádí, demonstruje (Brecht).
- Po vyjasnění základní terminologie se pokusíme zařadit jednotlivá představení:

Divoké labutě - snaha o iluzivní divadlo

Čtvrté přikázání - antiiluzivní

Popelka - antiiluzivní

Kérkonošská pohádka - iluzivní i antiiluzivní

To je nápad! - antiiluzivní

Můj medvěd flóra - budováno na hře a představě dětí

Pejsek a kočička - antiiluzivní

Námluvy - iluzivní

- v rámci žánrového zařazení se seznamujeme s určujícími druhy loutek.
- Touto cestou se dostáváme k **výtvarné stránce divadla** a k řemeslné zruč-

nosti loutkoherce, který vodi loutku, komunikuje s divákem, s loutkou i s partnerem.

- přes představení, které je vybudováno na hře a představivosti dětí, se dostáváme k pojmům **nuda - útlum**.
- "Ukočirovat děti je setsakramentská záležitost. Nemůžete jim říct: Ty bud zticha! Mlč! A Ty si sedni! "
- přes vnější příběh a dějová fakta se vracíme k umění rozlišovat, co je hlavní a co vedlejší. Je to důležité i s ohledem na škrt v dramatickém textu.
- prostor jako prostředí, ale i skladba publika jsou určujícím elementem představení. Musíme si uvědomit, komu hrajeme. Kvalitativní odlišnost vnímání dětí je totiž dána i věkem.
- nesrozumitelné verbální sdělení je pro diváka překážkou v pochopení. Ztrácí se logika a tím i orientace diváka. Přestane fungovat pro herce tolik potřebná zpětná vazba. Nastává **entropie** - rozptýlení pozornosti a zmatek.
- s nudou souvisí i pojmy stavba představení - časování - gradace a kontrast. Dále pak **temporytmus** - obměňování prostředků ke vzbuzování a udržení pozornosti.
- na chvíli se vrátíme do antiky k Aristotelově **poetice**. Vyjasňujeme si stavbu antického dramatu.
- a znova zpátky k herecké dovednosti a talentu zveřejnit vnitřní prožitky.
- **fixování** je dovednost ukládání prožitků do emotivní paměti.
- herecké převtělování souvisí se znalostí hereckého řemesla a s talentem. Herec propůjčuje svůj herecký naturel dramatické postavě.
- rozdíly mezi intuitivním a intelektuálním herectvím
- míra stylizace - selekce
- dobové reálie - gestika - postoj těla
- nadsázka je vlastně otázkou herecké průpravy
- Pan MUDr. V. Morava měl několik diskusních vstupů, jimiž přesahoval do oblasti psychiatrie. Zobecňoval a konkretizoval některé životní jevy a srovnával je s jevištními. Zabýval se z psychiatrického hlediska odhalením divadelní iluze a probouráním bariéry jeviště - hlediště.
- **iluze**, to je pohádka mimo nás
- **antiiluze** se dotýká nás přímo, materiálem je skutečnost všedního života
- rozdíly klasické a moderní pohádky a jejich působení na děti
- svoboda tvorby
- psychický a divadelní stav profesionálního herce, asociace a nepřímé komunikace, tj. nonverbální metakomunikace.

- V časných ranních hodinách sepsal L.H. -

Skupina B:

I navzdory tomu, že předem rozvržená kategorizace seminaristů předurčila skupině B prostory hasičské zbrojnice, poklidnou a věcnou atmosféru jed-

notlivých diskusních příspěvků to (zatím) neovlivnilo. Hořlavých témat je sice dostatek, avšak místní hasičský sbor dosud zasahovat nemusel. Seminariisté ve spolupráci s lektory A. Urbanovou, L. P. Solncevovou, pod vedením M. Slavíka zvládají nástrahy posuzování jednotlivých představení s jistotou starých harcovníků.

Při tak pestré žánrové i stylové nabídce letošního FEMADu dominují v diskusních příspěvcích otázky adresnosti uváděných inscenací. A není to jen problém třídění dětského publika do věkových kategorií, ale, a to hlavně, převládá až úzkostlivá potřeba pochopit citlivý svět dětských dušiček. Proto se netrpělivě očekávají reakce a poznatky samotných dětských diváků, a samozřejmě i odborné pohledy psychologů. Zpětně zas tato problematika dětského chápání vyvolává v diskusích neméně důležitý okruh otázek. Na jedné straně jsou to otázky samotné dramatické tvorby (zvláště herectví) jako prostředku k vytvoření uměleckého díla, na straně druhé otázky dramatické výchovy jako pedagogické či výchovné metody.

Ve skupině panuje shoda v názoru, že divadlo chápané jako živé setkávání lidí může úspěšně čelit vzrůstající konkurenci masmédií. Vesměs však toto specifikum divadla musí doprovázet divácký zážitek z tohoto setkání. Zážitek z účasti na takové události, jakou divadelní představení má být. Avšak schopnost zaujmout či pobavit dětského diváka zákonitě nastoluje problematiku míry či formy komunikace s ním. Je pro děti vhodnější iluzivní (ilustrativní) nebo neiluzivní podoba scénování? Je zajímavější druh divadla loutkového či divadla živých herců? A jak je to s tvorbou dětí pro děti ve srovnání s tvorbou dospělých interpretů? A co potom tvorba využívající přímé účasti dětského publika na průběhu představení? Má svoje opodstatnění? FEMADÁČEK se pokusí v příštích číslech postupně na tyto otázky odpovědět.

- Pod vlivem drog (ranní káva) J.S. -

Skupina C: lektori - Milan Schejbal
- Marie Poesová

Na místě schůzky skupiny, v obřadní síni OÚ, nás symbolicky v *Roce rodiny* přivítala dětská kolíbka a vzápětí Milan Schejbal, čerstvý umělecký šéf Divadla ABC, který si rovnou v úvodu posteskl, že úroveň divadla pro děti je v průměru slabá a jediné profesionální divadlo pro děti, Divadlo na Starém Městě, živoří. Chybějí kvalitní předlohy, přestože se pár jedinců snaží tuto oblast zmapovat a některé předlohy soustředit do příruček. Současní renomovaní autoři pro děti nepiší z ekonomických důvodů. Divadlo pro děti se mnohdy podceňuje. Kdo chce začít hrát, začíná pohádkou pro děti, protože si myslí, že na té nic nezkaží.

Postřehy z rozpravy o inscenacích:

Divoké labutě:

- celkový dojem dobrý, příjemné ztvárnění scény (jednoduchá, teplá)
- představení se trochu blížilo televizním pohádkám (bez efektů by mnoho nezůstalo)
- u luminiscenčního divadla hrozí nevкус, ale tady uděláno s citem
- podcenění diváka v místech, kde luminiscenční prostředek jen ilustruje
- momenty, které retardují - pojmenování toho, co bylo odehráno
- problémy v textu (taková krása, jen trochu pokažená...)
- problém s temporytmem
- herci se často kryjí
- problematičtější chůze herců po jevišti (místy polobaletění)
- uhlídat stylizaci (královně se to daří celou dobu, Kristýnka chvílemi příliš dramatická)
- kuchtičkovi zamknout Stanislavského, navíc mu ublížil kostým, který poškodil ještě více jeho exhibici, kuchtička a scéna popravy byli z jiného světa
- uvědomit si, že děkovačka je součástí představení
- poděkování přítomnému režiséru P. Trdlvi, že se jeho inscenace rok od roku výrazně lepší, přes mnoho problémů s výchovou nových herců souboru

Čtvrté přikázání:

- cílem inscenace je asi emocionálně zasáhnout, varovat, uvědomit si důsledky chování (není úkolem umění ukázat řešení)
- někdo se může cítit citově vytláčen
- určeno spíše dospělým, na hranici představení pro děti
- zásadní inscenační problém: zpočátku odstup od loutky - komentář, pak zlom, přechod do oblasti psychologického divadla, a na závěr se herci opět distancují od postav. Diváka to může odradit, cítí se podvedený, hercům už nevěří.

Popelka:

- nebyla ujasněna základní otázka - výběr textu a dramaturgie
- dospělí rozdali role, aniž by dali prostor dětem
- rozporuplný pocit z představení (napůl parodie, napůl vážné)
- někdy legrace za každou cenu, místy pokus o psychologické herectví, pro něž větší herci nebyli dostatečně vybaveni
- pár opravdu pěkných nápadů (kníže na stoličce, holoubci, hoši hrající dívky)
- zbytečný playback (umělý prvek), děti byly hlasově schopné
- děti se učí komunikaci s divákem, ale nefungují vztahy mezi nimi vzájemně
- je otázka, jak pochopily parodii děti předškolního věku

Kérkonošská pohádka:

- líbila se celá, beze zbytku
- úplně nejvíc se líbil Krakonoš ("byl velikej")
- nelíbil se Krakonoš ("neměl vousy")
- fantasticky fungovaly vztahy - mezi herci, loutkami, herci a loutkami
- spousta skvělých prostředků
- fórky nejsou ani jednou samoučelné, vždy organicky patří (sýkorky, bubliny, houby, motiv větrných koní...)
- trochu moc roztomilý Kuba
- trochu problém v temporytmu a gradaci ve druhé třetině
- inscenace přinesla pro všechny řadu inspirací (M. Schejbal: "Přemýšlím, že ukradnu jeden nápad.")

To je nápad!:

- představení by chtělo hernu s maximálně 40 dětmi
- divadlo dvou herců a věcí, scénograficky velmi uspokojujivé, ale diváci se stali věcmi
- na začátku postupy typické pro improvizované divadlo (jakoby otevřená divadelní hra), ale natvrdo řečeno: představení chápu jako podvod na diváka (zpočátku jsme byli Kocourkovští, pak chtěli hrát herci sami, aniž by nám to byli řekli, a nakonec jsme zase byli Kocourkovští)
- vybízejí diváky ke komunikaci, pak je utrou
 - zatáhnou nás do hry, ale pak nevyužijí krásnou příležitost svolání parlamentu, kde jsme si mohli odhlasovat, že jsme idioti, a pak se divit, co jsme to udělali
 - zklamání dětí, které nejdřív pochopily, že jsou pozvány na jeviště, ale pak odháněny. A když se hlásí do gardy, jsou vybráni panáci...
- perfektní herci, zpěváci a scénografie
- některé improvizované situace nebyly zvládnuté. Protagonisté měli problém s tím, co rozehráli

Můj medvěd Flóra:

- představení evidentně určeno pro menší prostor (třidu MŠ), kde budou navíc děti jedné věkové skupiny
- posunutí hranice, kam až divadlo pro děti může jít
- líbí se, že se to netváří jako divadlo, ale stojí na místě mezi dram. hrou, pedagogikou a divadlem
- přínosné pro učitele na prvním stupni ZŠ (skvěle ukazuje, jak se dětem dají prezentovat knihy)
- trochu rozporné pocity, chtělo by to trochu vědomě zdivadelnit, jinak divadelně šedivé
- kvalita v navazování komunikace
- nezaujal začátek, dlouhý prostředek, než došlo k otevřené divadelní hře a hraní si s dětmi.

(Ve 21.30 někteří seminaristé varovali lektora M.S., že brzy usnou, takže ten operativně obsadil v síni prostor před kolíbkou a pro jistotu nahlédnutím zkontroloval, jestli už nepřišel pozdě.)

Pejsek a kočička:

- evidentně komponované pro malé jeviště
- zaujalo jak malé, tak velké diváky. Nápady a hravost ukazují známé věci z nečekaných úhlů
- výborné nápady s nádhernými rekvizitami
- je to o mužském a ženském principu, přes role zvířátek je dokonale ukázáno, kdo za čím jde
- velmi dobře postavená inscenace, dokonalé představení, "beru i s chlupama"

Náměluvy:

- náhradní představení, není určeno dětem
- herecký koncert tří lidí, ale něco chybí, jakoby jen odehráli příběh
- J. Mikešová naprosto přesně použije herecký paradox, obohatí figuru

- I H -

U kafete s panem Šmolkou

Pane doktore, jste členem Národní koordinační rady pro Mezinárodní rok rodiny, a to Vás prý letos přivedlo i na FEMAD, který se chce také zabývat vztahem rodina - dítě - divadlo. Proč to?

Původní záměr OSN vyhlásit Rok rodiny byl orientován především na třetí svět a rozvojové země. Ale i v civilizovanějších zemích, mezi něž se počítáme, zesílil pocit potřeby znovu oprášit a posílit ve společnosti prorodinnou atmosféru. Kdysi byla rodina sama o sobě považována za hodnotu. Dnes se spíš poměřuje, co rodina dává, jestli je ekonomicky a emočně výhodná a jestli se nedají tyto potřeby lépe uspokojit jinde. Velkou úlohu hrají zákony a veřejné mínění. V rodinách je jedním z nejvýraznějších problémů to, že ženám přestávají muži imponovat. Přibývá žen, které chtějí mít dítě bez muže.

Proč k tomu došlo?

Začalo to v době, kdy se profese oddělila od rodiny a odtrhla se úspěšnost od schopností. V roce 1970 se u nás vyrovnal počet středoškolaček počtu středoškoláků a dále narůstá, došlo k výrazné feminizaci školství...Mužům chybí tradičně mužské charakteristiky, jako rozhodnost, opora v nesnázích a schopnost zaujmout ženu něčím tak, aby k němu mohla vzhlížet. Podle staršího výzkumu rodin spokojených a nespokojených se ukázalo, že je větší spokojenost v těch rodinách, kde přitažlivý program vymýšlí a organizuje muž. Žena je pak daleko tolerantnější.

Můžeme tuto situaci zlepšit?

Teď je šance na zlom, přibývá možností, aby se schopní mohli prosadit, větší prostor nastává v mimoškolních aktivitách, kdy například důležitou roli sehraje právě dobrý vedoucí dramatického kroužku.

Jak může rodinu posílit divadlo?

Divadlo podporuje aktivitu rodin. Je to jedna z možností společného sdílení rodin s dětmi. Ideální je, když jde do divadla společně celá rodina, když žádný z partnerů nezůstává doma, aby využil čas pro sebe. Výzkum za poslední čtyři roky ukázal, že je výrazný rozdíl ve spokojenosti rodin s dětmi mladšího školního věku tam, kde třeba mají volného času méně, ale jeho náplň je kvalitnější, a rodin, kde mají volného času více, ale tráví ho pasivně doma či stereotypně na chatě.

Jaký hlavní rozdíl vidíte mezi divadlem pro děti a divadlem pro dospělé?

Děti reagují spontánně, je velmi užitečné, když jsou vtaženy do děje. Na rozdíl od dospělých jsou více závislé na vizuálních vjemech, které jim velkou měrou poskytuje televize. Ta jim ale neposkytne kontakt.

Jak vidíte FEMAD, případně představení, která jste shlédli?

Moc se mi líbí, že se jedná o přehlídku, které jsou přítomny děti. Dospělí nemohou mít úplnou představu, jak budou děti inscenaci brát. Viděl jsem zatím čtyři představení - Divoké labutě, Čtvrté přikázání, Popelku a To je nápad!. U Labutí se mi zdálo pozitivní, že bylo definováno dobro a zlo. Je obtížné najít hranici mezi nimi bez nebezpečí černobílého vidění. Barevnější postavy mají daleko účinnější dopad na děti. To se mi líbilo v nové, odlehčené verzi Popelky, kdy se sestry sice škodolibě smějí, ale nejsou vyloženě zlé, Popelka sama vypočítavě přilepí střevíc atd. Čtvrté přikázání bylo napsáno a odpozorováno dobře. Rodiče by mohlo alespoň na čas odradit od toho, co nemají dělat. Je to lepší než psát o nevhodném chování.

Představení by rozhodně nemělo zůstat bez následného povídání. Především by bylo dobré, kdyby je viděly děti společně s rodiči.

- Tázala se, kafe pila, písemnost tu vyplodila I.H. -

Zpravodaj 22. ročníku FEMAD v Liblci n. C. 16.-18. a 23.-25. září 1994

Vydává nákladem 100 výtisků z pověření Přípravného výboru FEMAD '94 redakční rada ve složení: odpovědný redaktor PaedDr. Petr Hubáček, redaktori Mgr. Iva Hubáčková, Mgr. Ludvík Horváth, Ján Simkanič, technická spolupráce Jaroslav Vondruška mladší a Ján Simkanič rovněž

mladší

Cena 2,- Kč